

Grønlistekogen - misligholdt rødlistelokalitet i hjertet av Søndre Jeløy landskapsvernområde

BJØRN R. ERIKSEN

Eriksen, B.R. 1998. Grønlistekogen - misligholdt rødlistelokalitet i hjertet av Søndre Jeløy Landskapsvernområde. *Natur i Østfold* 17(1-2): 74-76.

Grønlistekogen på Jeløya er et lite område i areal med sine snaue 60 daa, men er likevel en av landets viktigste områder når det gjelder nattsommerfugl. Her er det observert 60 hekkende fuglearter, og 125 arter totalt. Området ble den 23.12.1983 vedtatt sikret som landskapsvernområde, men et stadig økende vei og stinett, samt mindre skånsomme friluftaktiviteter er en konstant trussel mot denne lille resten av Europas engang så mektige edelløvsogker.

Bjørn R. Eriksen, Kantarellstien 86, 1529 Moss

I striper av sollys bølger insektenes alvedans. Opp fra hvitveishavet strekker seg gammel og ny skog som et nettverk av døde og døende trær. Fra det tette bladverket lyder til tider et øredøvende og mangfoldig fuglekor, hvor hullrugere som spetter og kaier tydelig taler sitt eget språk. Stundom fortroller lys og lyd virkeligheten i villniset og deler av løvsalen skapes om til jungel. Her i eventyrskogen råder naturen selv over innhold og orden.

Med røtter tilbake i tidligere varmemperioder, tilhører Grønlistekogen i dag et unikt stykke naturhistorie. Gjennom uminnelige tider har det næringsrike jordsmonnet og et gunstig kystklima dannet livsgrunnlaget for de varmekjære løvtrærne. Helt frem til våre dager har denne vesle skogbiten på bare 60 dekar ligget jomfruelig og uberørt - en juvel i et gammelt og tradisjonsrikt kulturlandskap.

Som en siste rest av de østlandske edelløvsogker har naturlig død, forråtnelse og regenerering, frembragt bo-, hvile- og næringsvilkår for store deler av traktens fauna. Dette gjør Grønlistekogen til en nøkkelbiotop i Søndre Jeløy Landskapsvernområde.

Biologi

Edelløvsogkens biologiske mangfold er funnet langt overlegen den næringsfattige granskogen.

Særlig er artsvariasjonen blant planter, sopp og trolig også lav meget høy. Av insekter kan lignende områder fremvise opptil 8000 forskjellige arter. Registrering av nattsommerfugler bringer Grønlistekogen opp som en av landets viktigste lokaliteter. Nylig ble en art påtruffet i flertall etter nærmest å ha vært forsvunnet fra Østfoldnaturen de siste femti årene.

FAKTA

Beliggende på Jeløya ved Moss
Et av Europas nordligste edelløvsogksområder med bøkeskog.
Søndre deler av skogen er forbundet med en av Norges lengste lindealleer.
En av landets tetteste fuglelokaliteter
125 fuglearter påtruffet – 60 hekkende
Lokaliteten inneholder flere truede arter.

Gjennom ornitologiske undersøkelser har det i Grønlistekogen blitt påvist 125 fuglearter - hvorav 60 er påvist hekkende. Et anselig antall hekkearter for et så lite område, da dette teoretisk tilsvarer en tetthet på 1000 par pr. kvadratkilometer. En opptelling har vist at eksempelvis løvsangeren var representert med 25-30 par. Bare denne ene arten oppviser en tetthet på mellom 400-500 par pr. kvadratkilometer. Som en kuriositet kan nevnes at undertegnede i løpet av noen formiddagstimer hadde alle landets spettearter bortsett fra hvitryggspetten - innenfor et lite område av skogen.

Interiørbilde fra Grønlistkogen. En fallen kjempe har blitt tatt i bruk som hinder for sprangridning. Foto: Bjørn R. Eriksen

Grønlistkogen har i dag en av landets tetteste fuglebestander og er innen flere grupper av både flora og fauna et av Norges mest artsrike skogsområder, med mange truede arter.

Kort historikk

Frem til ca. 1970 slo livssyklusens puls jevnt i Grønlistkogen. Løvsalens egen økologi hadde til nå fått leve nærmest uforstyrret i 3000 år - bare avbrutt et parkforsøk rundt 1850, hvor opprettelsen av Grønli gård bragte med seg elementer fra datidens europeiske hagekunst.

Trass i konsekvensene av den nye jordbrukspolitikken i begynnelsen av 1960-årene, beholdt likevel utmarka mye av sin opprinnelige identitet. Virkningen ble langt mer alvorlig mot midten av 60-tallet da Moss Kommune overtok Alby gård. Omleggingen av det tradisjonelle gårdsmiljøet bragte med seg nye bondekulturer bestå-

ende av lite naturvennlige næringsveier. Trafikken tiltok og presset på de en gang så fredfulle områdene vokste.

Denne negative utviklingen gav etter hvert grunnlag for bekymring. Innen vitenskapelige kretser hadde dette storslåtte kulturlandskapet med sin særegne flora og fauna gjort seg bemerket allerede ved slutten av 1800-tallet. Stor var gleden da Søndre Jeløy Landskapsvernområde ble en realitet lille julaften 1983. Alt så nå meget lysere ut, og Moss kommune var den gang stolte av Søndre Jeløy.

Områdestatus

Den kongelige resolusjonens vedtekter for et landskapsvernområde skulle med tiden vise seg å virke svært lite beskyttende. Kommunale og private næringsinteresser profitterte uten nevneverdige innsigelser på omgivelsene. Det nedsatte

*Grønlistegen er en av landets viktigste lokaliteter for nattsommerfugler. Bildet viser stor snabelsvermer *Deilephila elpenor*. Foto: Bjørn R. Eriksen*

tillitsutvalget gav, med myndighetenes velsignelse, klarsignal for det meste.

Sakte men sikkert mistet landskapsvernområdet flere egenartede naturtyper - levesteder for mange av verneområdets truede arter. Ringvirkningene av de utradisjonelle næringsveiene gav seg snart til kjenne også i Grønlistegen. På kort tid ble en bilvei anlagt, og et bredt stinett opparbeidet i forbindelse med arrangementer som sprangridning. Et tilstøtende golfanlegg ved skogens nordre deler, samt en opplagsplass for båter hører også med til historien. Nytt er verneområdets kurs og konferansesenter i passende kjøreevstand fra golfporten og kunstens kulturelle mekka.

Etterord

Norge har svært lite tilbake av varmetidas frodige edelløvsjøger. Grønlistegen rangerer der-

for høyt på listen over lokaliteter som vi bør sørge for å ivareta. Området har et begrenset areal og den store slitasten har allerede tilført miljøet mange sår.

Det er å håpe myndighetene kjenner verdien av denne juvelen i Søndre Jeløy landskapsvernområde, og reagerer før videre ødeleggelser reduserer det biologiske mangfoldet ytterligere.

Litteratur

Viggo Ree i en artikkel hentet fra Moss Avis 1987. Fylkesmannen i Østfold 1991. Forvaltningsplan for Søndre Jeløy landskapsvernområde. Landskapsvernområde. *Fylkesmannen i Østfold, miljøvernnavd. rapp. 3-1991*: 18s. + 5 vedlegg.